

Отримано

25.09.2023р.

Голова спеціалізованої
вченої ради

ДФ 26.133.034

д.п.н., проф. Петрошко Ж.В.

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 26.133.034

у Київському університеті

імені Бориса Грінченка,

доктору педагогічних наук, професору,

професору кафедри соціальної педагогіки

та соціальної роботи Факультету психології,

соціальної роботи та спеціальної освіти

Жанні ПЕТРОЧКО

Рецензія

Столярчук Олесі Анатоліївни, доктора психологічних наук, доцента, професора кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка на дисертаційну роботу Мельничук Вікторії Олексіївни «Соціальна профілактика залучення підлітків до комерційного сексу», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота, галузь знань 23 Соціальна робота.

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Актуальність дослідження Мельничук Вікторії зумовлена сучасними соціально-економічними реаліями розвитку українського суспільства. Підлітковий період завжди характеризувався різноманітними суперечностями та складностями становлення особистості, а на тлі соціально-економічної кризи вітчизняного суспільства, яка супроводжується безробіттям, спотворенням чи девальвацією ціннісних орієнтацій, недостатнім соціально-психологічним супроводом особистісного становлення, спостерігається значне зростання соціальних девіацій та порушень психічного розвитку щодо підлітків.

Вивчення їх генези, різновидів і тенденцій має як наукове, так і практичне значення. Особливо актуальною постає реалізація з підлітками заходів щодо формування етичних норм їхньої поведінки, правової обізнаності та культури, зростання соціальної відповідальності, спрямованих у перспективі на

забезпечення максимального захисту особистості, задоволення інтересів наших громадян, демократизацію та гуманізацію нашого суспільства.

Однією з актуальних соціальних проблем є залучення підлітків до комерційного сексу. Негативні наслідки, масштаби та швидкість поширення цього негативного явища потребують активізації діяльності науковців і практиків для розроблення та реалізації профілактичних заходів.

2. Наукова новизна результатів дисертації

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше:

визначено та теоретично обґрунтовано: сутність поняття «соціальна профілактика залучення підлітків до комерційного сексу», яке тлумачиться як система науково і методично обґрунтованих заходів соціально-педагогічного, психологічного, правового, медичного характеру, спрямованих на виявлення, аналіз і мінімізацію факторів шкідливого впливу на фізичне, психічне, репродуктивне, сексуальне, моральне та духовне здоров'я підлітків з метою запобігання та протидії формуванню в них аморальних поглядів і моделей поведінки, заснованих на безвідповідальному ставленні до життя і реалізації майбутніх соціальних ролей; зміст, форми та методи соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу у закладах загальної середньої освіти; зв'язок залучення підлітків до комерційного сексу з порушеннями прав дітей;

- *охарактеризовано* критерії, показники готовності підлітків до протидії залученню до комерційного сексу: когнітивний критерій (знання про сексуальну культуру, знання про безпечну поведінку); мотиваційно-ціннісний критерій (прагнення до саморозвитку, усвідомлення цінності власного життя і здоров'я); особистісний критерій (особиста гідність, самоповага, емоційна стійкість); операційний критерій (здатність визначати можливу соціальну небезпеку, готовність чинити опір ризикованим пропозиціям);

- *виявлено й охарактеризовано* рівні сформованості готовності підлітків до протидії залученню до комерційного сексу: високий (усвідомлений), середній (ситуативний), мінімальний (критичний);

- *уточнено* сутність поняття «комерційний секс»; соціально-педагогічні чинники виникнення та поширення явища залучення підлітків до комерційного сексу;
- *подальшого розвитку* набули форми взаємодії суб'єктів соціально-педагогічної роботи щодо профілактики залучення підлітків до комерційного сексу.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що вперше визначено та теоретично обґрунтовано: зміст, форми та методи соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу у закладах загальної середньої освіти; сутність поняття «соціальна профілактика залучення підлітків до комерційного сексу»; охарактеризовано критерії, показники готовності підлітків до протидії залученню до комерційного сексу; виявлено та охарактеризовано рівні сформованості готовності підлітків до протидії залученню до комерційного сексу; уточнено сутність поняття «комерційний секс»; соціально-педагогічні чинники виникнення та поширення явища залучення підлітків до комерційного сексу; подальшого розвитку набули форми взаємодії суб'єктів соціально-педагогічної роботи щодо профілактики залучення підлітків до комерційного сексу.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні й впровадженні комплексної профілактичної роботи з підлітками та їхніми батьками, що використовуються в практиці роботи закладів загальної середньої освіти, центрів соціальних служб, громадських організацій тощо; в методичному забезпеченні (методичні рекомендації, програми тренінгів, семінарів тощо) підготовки, підвищення кваліфікації педагогічних працівників і представників громадських організацій до профілактики залучення підлітків до комерційного сексу. Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; у практичній роботі соціальних педагогів, соціальних працівників; у змісті освітніх компонентів для здобувачів вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота за

освітніми програмами «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка». Запропоновані дисертаційні матеріали також можуть стати у нагоді при формуванні регулятивних документів у сфері освітньої політики України в аспекті розгляду питань запобігання та протидії залученню підлітків до комерційного сексу.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження

Виконання поставлених дослідницьких завдань здійснено В. О. Мельничук на високому науково-методологічному рівні. Здобувачка у своїй дисертаційній праці аналізує предмет дослідження на міждисциплінарному рівні, послуговуючись надбаннями різних наук і галузей знання: філософії, психології, педагогіки, соціології, культурології, правознавства, що дозволяє будувати дослідження на засадах комплексно-орієнтованих теорій соціальної роботи. Методологічними засадами дослідження слугували концепції соціалізації особистості, особистісно орієнтований, аксіологічний, системно-функціональний, фасилітаційні підходи. Все це дозволило здобувачці встановити стан розробленості проблеми профілактики залучення підлітків до комерційного сексу, проявивши високий рівень дослідницької культури. Науково-методична обґрунтованість результатів дослідження підтверджується дотриманням базових вимог до його організації, використанням валідних діагностичних методик, адекватних меті та завданням дослідження, тривалістю експерименту, поєднанням кількісної обробки й якісного аналізу емпіричних даних, репрезентативністю вибірки.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією

Дисертанткою було чітко сплановано й виконано експериментальне дослідження. Методика його проведення відповідає поставленим дослідницьким завданням і вимогам до емпіричних наукових досліджень. У динаміці педагогічного експерименту логічно реалізовано констатувальний, формувальний і контрольний етапи, що дозволило визначити наявні суперечності та шляхи їх вирішення, здійснити необхідну корекційну роботу й

отримати вірогідні практично значущі результати. Цьому сприяло застосування цілісного комплексу методів наукового дослідження (теоретичних, емпіричних, методу педагогічного експерименту, методів математичної статистики), вибір яких обумовлений логікою наукового пошуку. Цілком виваженою й обґрунтованою є авторська диференціація рівнів готовності підлітків протидіяти залученню до комерційного сексу, яка покладена в основу емпіричного дослідження.

6. Апробація результатів дисертації

Високий ступінь науково-дослідницької вмотивованості здобувачки підтверджено її значним апробаційним доробком, позаяк основні результати дослідження викладено в 41 науково-методичній роботі. До цього переліку входить 10 наукових статей, опублікованих у наукових виданнях, включених до переліку фахових наукових видань України за датою публікації; 2 наукові статті у співавторстві, опубліковані в наукових періодичних виданнях, що індексуються в базі даних Web of Science Core Collection; 29 публікацій апробаційного характеру, в яких також висвітлюються наукові результати дисертації. Основні положення та результати досліджень викладені в публікаціях і доповідях на багатьох міжнародних та українських науково-практичних конференціях.

7. Структура та зміст дисертації

У вступі В. О. Мельничук кваліфіковано обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про апробацію й упровадження авторського доробку, що дозволяє охарактеризувати науково-понятійний апарат як логічно виважений і обґрунтований.

У першому розділі дисертації достатньо чітко проаналізовано і логічно систематизовано теоретичні засади профілактики залучення підлітків до комерційного сексу як соціальної проблеми; з'ясовано розкриття проблеми залучення підлітків до комерційного сексу в сучасних наукових дослідженнях; охарактеризовано міжнародні та вітчизняні стандарти форм і методів залучення

підлітків до комерційного сексу; надано характеристику та визначення ключових понять соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу.

У другому розділі відповідно до мети та завдань дослідження авторкою ретельно проаналізовано зміст, форми та методи профілактики залучення підлітків до комерційного сексу; обґрунтовано соціально-педагогічні умови профілактики залучення підлітків до комерційного сексу; описано експериментальну роботу з впровадження змісту, форм та методів соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу та надано оцінку, аналіз її ефективності. Виклад результатів реалізації констатувального етапу експерименту вдало поєднує статистичні дані, проілюстровані таблицями та рисунками, а також їхній якісний аналіз. Ретельно описано зміст розробленої профілактичної програми роботи з підлітками з питань формування культури здорового способу життя, статевого виховання, профілактики ризикованої поведінки «Безпечне життя – безпечне кохання».

У третьому розділі дисертанткою описано експериментальну роботу з перевірки дієвості змісту, форм і методів соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу; визначено технологізацію процесу соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу. Цей розділ містить виклад і аналіз результатів експериментальної роботи щодо реалізації змісту, форм і методів соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу, оцінці та аналізу ефективності результатів експериментальної роботи щодо соціальної профілактики залучення підлітків до комерційного сексу.

Висновки до розділів і загальні висновки відповідають змісту роботи та доводять дієвість виконання завдань дослідження. Додатки до роботи містять ґрунтовні матеріали, котрі доповнюють уявлення про практичне значення проведеного дослідження.

8. Дотримання академічної доброчесності

Викладені у дисертації В. Мельничук положення й ідеї є самостійними, оригінальними і когнітивно виваженими. Аналіз тексту дисертаційного

дослідження дозволяє констатувати дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі. Фактів про наявність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності не виявлено.

9. Дискусійні положення та зауваження

Дисертаційна праця Вікторії Олексіївни Мельничук позначена системним підходом і послідовністю щодо наукової інтерпретації аналізованих явищ. Проте, на наш погляд, певні положення потребують уточнень.

1. У викладі актуальності обраної проблематики дослідження доречно було б, на нашу думку, згадати про негативні наслідки залучення підлітків до комерційного сексу для їхнього психічного розвитку, як-то зниження рівня самоповаги, деформація критеріїв самоприйняття, знецінення близьких стосунків і девальвація почуття кохання тощо.

2. Формулювання першого завдання дослідження є дещо некоректним, позаяк фактично здійснено не теоретико-методичний, а *теоретико-методологічний* аналіз проблеми залучення підлітків до комерційного сексу в межах досліджень соціальної роботи, що цілком відповідає логіці наукового дослідження.

3. Для діагностики такого показника мотиваційно-ціннісного критерію сформованості готовності підлітків протидіяти залученню до комерційного сексу, як прагнення до саморозвитку застосовано методику Роджерса-Даймонда, яка лише опосередковано діагностує означений показник. Натомість, у вітчизняній практиці широко застосовується опитувальник діагностики реалізації потреб в саморозвитку, використання якого могло б дати більш точні психодіагностичні результати.

Проте, ці зауваження носять дискусійний характер, оскільки здобувачкою здійснено ґрунтовну і системну теоретичну та емпіричну аналітику, опис змісту, форм і методів профілактики, розроблено й апробовано комплексну програму запобігання залученню підлітків до комерційного сексу.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації

Дисертація Мельничук Вікторії Олексіївни на тему «Соціальна профілактика залучення підлітків до комерційного сексу» є завершеною науковою працею, у якій авторкою отримано нові науково обґрунтовані результати. Дисертація Мельничук Вікторії Олексіївни відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Мельничук Вікторія Олексіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Рецензент:

доктор психологічних наук,
доцент, професор кафедри психології
особистості та соціальних практик
Факультету психології, соціальної роботи
та спеціальної освіти Київського університету
імені Бориса Грінченка

